

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 8 yanvar (Çərşənbə günü) tarixli 82-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

ELAN

Çaharşənbə [çərşənbə] günün, yanvarın 8-i saat 12-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının iclası təyin edildiyi məbuslara elam olunur [bildirilir].

2-1

DAXİLİYYƏ NAZİRİ

Müstədini [əriəcəni] qəbul edir, düşənbə [bazar ertəsi], çaharşənbə [çərşənbə] və yekşənbə [bazar] günləri səhər saat 11-dən.

T-1 3-1

CAMAAT KÖMƏKLİYİ

Yüz il, fəzləsi ilə [artıqlaması ilə], üstümüzdə davam edən rus təhəkkümü [hakimiyyəti] bizim hər bir tərəqqimizə mane olan kimi, dövlət və vətən yolunda işləmək, mənfəətli ictimai təşəbbüsdə bulunmaq və bu növ işlərə adət etmək həvəsimizi daxi qəlbimizdən birküllüyyə [tamamilə] silib məhv etmişdi.

Rusiya millətləri içində ögey oğul məqamında tutulan və bu ögeyliyin bütün-bütünə acılıqlarına təhəmmül edən [qatlaşan] bir millətdə dövlət və ictimai işlərə qarışmaq həvəsi olardımi? Rus hökumətindən əlavə, rus camaatının özü də bizlərə öylə bir həqərat gözüylə baxmaqda idi ki, bizim onlarla bərabər ümumvətən mənafeyi yolunda işləməyə həç bir meylimiz ola bilməzdi. Doğrudur, üzərimizə "lütfən" həvalə edilən alçaq məmuriyyətləri, sadiq təbəə olduğumuzna görə, kamali-sədaqətlə ifa edirdik, amma qalan ictimai və dövləti işlərdə kənarda durub, bu yolda işləyən ruslara və sair-lərinə biganələr kimi kənərdən tamaşaçı surətində qalırıdç.

Bunun nəticəsi idi ki, biz Azərbaycan islamı vətən yolunda işləmək, camaat işinə girişmək, dövləti işlərdə iştirak etmək kimi təşəbbüsdən kənar durub, bu yolda lazım olan tərbiyə, tərəqqi və təcürəbdən məhrum qaldıç.

Amma bu gün, biz bu cürə dövlət və ictimai işləyə girişməyə məcburuç. Bu cürə işlərə kənərdən baxmaq və biganə qalmağa haqqımız yoxdur, çünki biz daha özəgə vətənin ögey oğlu deyilik, öz vətənimizin doğma oğluyuç. Vətən də bizimdir, hökumət də biz-imdir, camaat da bizimdir. Bu gündən belə hər bir əmri [iş] məhz hökumətin boyununa atmaq, "hökumət özü bilər" demək, hökuməti təkbəşinə buraxmaq, hökumətdə əldən gələn köməyi etməmək, mənafeyi-milliyə və istiqlaliyyətimizin [milli-müstəqillik maraqlarımız] və həm də şən və şərefimizin təmin və təyidi [təsdiqi] yolunda işləməmək, müstəqil yaşamaq iddiasında olan bir millət üçün günahdır. Belə günah ki, onun cəzası, istiqlal və istiqbalın məhrum olmaq dərəcəsinə ağır və ağırılığ qədər də şəyani-ya'sə və kədərdir [məyusluq və kədərlə layiqdir].

Burasını unutmamalıdır ki, hökumətimiz cavandır, siyasiyyət cahandisi [siyasətdə dünyəgörmüş, təcrübəli] deyildir, dövlət idarəsi işlərində təcrübəsi azdır. Bununla belə, üzərinə həvalə edilmiş olan dövlət yükü, bəxşüsü [xüsusiyyətlə] bu zamanədə düşmənlər hücumu qarşısında, dedikcə ağırdir. Bu ağır yükü, cavan hökumətimiz deyil, təcrübə qüvvəsi ilə, bəlkə milliyətimizə məxsus olan və ulu türk babalarımızdan bizə irs qalan hakimiyyət və səltənət hissimizin rəhbərliyi ilə çəkmə biləcəkdir.

Doğrudur, bu yolda hökumətimizin daha müəyyən köməyi vardır ki, o da içimizdən seçdiyimiz Parlamanıdır. Lakin Parlamanımızın köməkliliyi, dəlil [yol göstərən] və bələdçi] olmaq, hökumətə yol göstərməkdən ibarət ola bilər. Yəni ağır yükü yükələnmiş olan hökuməti dağa, daşa, darayə, təpəyə salmayıb, rast [düz] və rahat bir yol ilə aparar bilər. Bu isə hökumətin yolunu rahlandırarsa da, yü-künün yüngüllüyünə təfavüt etməz. Bu yükü ancaq və ancaq camaat köməyi, xalq hümməti bir dərcəyə qədər yüngülləşdirə bilər. Böylə olan surətdə bu köməyi hökumətdən müzayicə etmək [əsirgəmək], zəhi binsaifliqdir [çox böyük insafsızlıqdır].

Camaat köməyi nədən ibarət ola bilər? Bu suala verilən cavabı aydınlaşdırmaq üçün hökumətimizin üzərinə həvalə edilmiş yükü təhlil edək. Bu yük, bütün dövləti işləri idarə edən nəzarət, yaxud vəzərlərdən [nazirliklərdən] ibarətdir. Daxili işlər, xarici işlər, hərbi işlər, maliyyə işləri, yol və gedis-gəliş işləri, maarif işləri, ərzaq, poçta-teleqraf və sairə və sairə... Deməli, camaat bu işlərdə hökumətə kömək etməlidir. Məsələn, hərbi işlərimizdə: əsgərlərimizin əynini layiqincə qeydərən, əsgəri işlərə məxsus bir fond əmələ gətirən, fərarilik kimi rəzəlatların qabağını alan, vətən müdafiəsi yolunda bir çox işlər görə bilən "müdafieyi-milliyə" [milli müdafiə] kimi bir cəmiyyətimiz olarsa; Maarif Vəzəratımıza əl yetirmək, dilimizin islahına çalışmaq, kitablar düzəldən, ədəbiyyat və sanəyiyyə-nəfisəmizi [çələsənətimizi] artıran, qabil müəllimlər hazırlayan və ən kiçik kəndlərimizdə belə məktəb açılmasına hümmət edən "maarif" adında bir təşkilatımız ciddi surətdə işlərsə; Maliyyə və Ticarət vəzərlərinə mədad verməkdə; xəzinəmə qızıl və gümüş pul dolmasın, maliyyə və ticarət işlərinin rəvacına və bu işlərdə bəxşüsü [xüsusiyyətlə] müsəlman ünsürünün əlaqədar olmasına xidmət edən bir "ticarət və maliyyə komisiyonumuz" olarsa; daxili işlərdə: polis adamlarının əyri, oğru, rüsvətçor, daləduzlardan təsfiyə edilməsinə [təminləməsinə], yolların qaçaq-quldurlardan azad edilməsinə və hər yerdə sakitlik və rahatlıq bərpasına cəhd edən "əmnü-əsayiş" [əmin-amanlıq və əsayiş] cəmiyyətimiz olarsa; xülasə, hər bir vəzərlərin idarəsinə mütabiq [uyğun] və münasib olan və bu yolda vəzərlərə lazımcına kömək yetirən cəmiyyətimizlərimiz, komitalərimiz, komisiyonlarımız və növbədən təşkilatlarımız olarsa, bilirsiniz necə bir surətlə hər kəsi heyran edəcək dərəcədə tərəqqi edib, məmur [abada] və müntəzəm bir dövlət, mədəni və əsudə bir cümhuriyyət əmələ gənsələrindən əlavə, Yevropa əhlinin dəxi bizə ehtiram edə biləcəyi bir vəziyyət alarq. Bu isə istiqlal və istiqbalımızın [gələcəyimizin] ola bilsin ki, daimi bir surətdə təminini mövcub olub [təmininə səbəb olub], vətənimizi və gələcək nəslimizi əsirlik və yesirlik zülmündən birkərkəlik məsün [xilas] və azad edib, biz gördüyümüz zülmələri, çəkdiyimiz rəzəlatları, keçirdiyimiz fəlakətləri daha onlara dadızdırmaq və göz açmaq da müstəqil yaşayan bir millət olduğuna gördürər. Bas bu yolda camaatımızın köməyi və hümməti böyük şərtdir.

Lakin bir şeyi unutmamalıdır ki, camaatımızın müxtəlif cəmiyyətlər vastəsilə dövlət işlərdə iştirakı hökumətimiz üçün ancaq və ancaq kömək və mədad məhiyyətinə olub, həşə və nauzü-billah [Allah ələməsinin], xələl yetirmək və əngəllər törətmək olmasın. Belə olmasın ki, hökumət: "Məra bexeyrə to omid nist, şər mərsən" deməyə məcbur qalıb, ağır yükünün zəif bədənində daha da ağırlaş-masını hiss etsin. Biləks [əksinə], yükünün yüngülləşdiyini və qüvvə-tinin artığını görsün ki, surətlə irəliləyib vətən və millətimizi tezlik-lə mənzili-məqsuda [hədəfə, məqsədə] yetirə bilsin.

Hacıbəyli Üzeyir

RUSCA DANIŞMALI İMİŞ

Keçən yekşənbə [bazar] günü "Raboçi klub" zalında əmələ [fəhlə] konfransı var idi. Burada qaribə bir hal müşahidə olunurdu. Məsələlər iki nöqtəyə-nazardən görüldü. Bir nöqtəyə-nəzar Azərbaycan istiqlalı və hökumətinin qəbulu, o biri nöqtəyə-nəzar isə Azərbaycan tanımayıb, yeni bir hökumət aramaq niyyəti idi.

Əmələ məclislərindən ötrü təbii görünməyən bir hal da daha müşahidə olunurdu. Azərbaycanı hakim ruhu ilə təklif olunan qə-namələrə müsəlmanlar, bunun ziddi bir ruhda olan qətnamələrə isə əlalümum ruslarla ermənilər rəy verirlirdi. Bu hal, müsəlman əməllərinin qızdırır [səbəbləşdirir], məclisdə az olduqlarını görərək "Yaxşı, görünüz biz də bu dəfə çox gələr, sizə göstərək ki, necə Azərbaycanı tanımayırız" deyə söylənirlərdi. O biri tərəfdən də "Biz Azərbaycanı tanımayırız" səsi eşidilir, əvəzində "Bunlara bax, yersiz gəldi, yerli qaç məsələsi çıxarırlar" nidəsi [ilə] cavab verirlirdi.

Bu ruhun nə dərəcədə hökməfərmə [hakim] olduğu bilkəssə Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənablarının türkca nitqə başlaması üzərinə görünürdü. Rus əməlləri tələb edirdilər ki, rusca söyləsin. "Söylənəcəkdir sözlərin sonra rusçaya tərcüməsi olacaq" ixtarına [xəbərdarlığına] isə "Əvvəl rusca söylənsin" kitabı eşidirdilər.

Məclis rəisi güclə başa sala bildi ki, hansı dildə isə danışmaq haqqına hər kəs malikdir və əlavə etdi ki, "bu hal ilə ülfət etməlidir [barışmalıdır]". "Vaxtdır" deyə müsəlmanlar onun fikrini qüvvət-ləndirdilər.

Rusca danışıq məclisi. Çünki, onlarca [onlara görə], burası Rusiyadır. Çünki, bu vaxta qədər rusçanı, rusluğa hakim gör-müşlərdir. Çünki, yalnız Rusiyanın hakim siniflərini və onların məqsədlərini tərciv edən [rəvac verən, onları ödə keçirən] partiyalar deyil, məhkum siniflərinin əməl [arzu] və məqsədlərini tərciv edən partiyalar da bu fikri irəli sürmüş, rus imperiazimini başqa bir qəlib-də, başqa bir şəkildə tərciv etməyə çalışırdı.

Nə surətlə tərciv eyləmişlər?

Bunu o məclisdə türk sosialistlərinin və türkçü gənclərdən Əhməd bəy Pepinov cənabları gözəl surətdə təşrif [şərh] edirdilər. Dedilər ki:

"Biz Azərbaycan sosialistləri, siz Rusiya sosialistləri ilə bərabər bundan bir il əvvəl birlikdə çalışırdıç. Birlikdə deyirdik ki, demokratiyanın məqsədi bərdir, yol da bərdir. O zaman biz, bolşeviklərin xaricində olaraq düşündükdük ki, Rusiya inqilabi siyasi bir inqilabdır. Bu siyasi inqilab hürriyyətləri təmin edirdi. Yalnız Rusiyada müşkül bir məsələ daxi vardı. Bu, milliyət məsələsi idi. Milliyət məsələsini Rusiya sosialistləri ağır sürütdürmə həll edirdilər. Bir tərəfdən deyirdilər ki, millətlərin haqqı var öz müqəddəratlarını həll etməyə, amma o biri tərəfdən Kerenski gedib Finland Seyminin əğzini bağlayırdı. Biz buna etiraz edirdik. Bolşeviklər bu məsələni bir az həll edən kimi oldular. Hətta, hər millət istərsə, Rusiyadan ayrılı da bilər, edirlər. Faqət sonra onlar da bu fikirlərini çəşdirdilər. Rusiyada bolşevizm çəkdirdən sonra Ukrayna, Gürcüstan və sair mil-lətlər kimi Azərbaycan da elanı-istiqlal eylədi. Azərbaycan da bir partiyaya yoxdur ki, elanı-istiqlala tərəfdar olmasın. Biz Azərbaycan sosia-listləri bu istiqlalı qəbul eyləmişik. Çünki biz, Rusiya sosialistləri ilə birlikdə işləyəndə, programımızın bir maddəsi də millətlərin öz müqəddəratını qurmağa haqlı olduqları idi. İndi isə nə görürüz? Rusiya sosialistləri bunu qəbul etməyirlər. Demək ki, burada ayanın yalnız millətlər və millətçilər deyil, biz özümlüz daxi ayrılırdı.

Siz bilirsiniz ki, hal-hazırda Gürcüstan hökumətinin başında duran adamlar bir il əvvəl biz hamımız təqdis edirdik [müqəddəs-ləşdirirdik, ucaıdırırdıç], onları demokratiyanın müridşiləri sayırdıç. Amma bu gün onlara əksinqilabçı deyirlər. Nəçün? Çünki bu məsələdə Rusiya sosialistlərindən ayrılımışdır. İştə, bizi biri-birindən ayıran, məni Rəsulzadə ilə, Roxlini də kadetlərlə və Biçeraxovla bərabər, yekdüyəmizlə isə zidd olaraq çalışmağa vadar edən cəhət budur.

Qoy Rusiya sosialistləri daşı ətəklərindən töksünlər, millətin kəndi müqəddəratını qurmağa haqqı olduğunu qəbul eyləsinlər. Nəci ki, bir il əvvəl biz onlarla birlikdə Rusiya işlərini islahat çalışırdıç, indi də onlar bizimlə birlikdə Azərbaycan işlərini islahat çalışsınlar. O zaman bu itxiləfər, çəkişmələr, milli nizələrə [qovğələrə] yer qalmaz. Yuxarı kiçik millətlərin haqqını qəbul etməməkdə israr və başqa bir hökumət müəssisəsi vəcudə gətirib də Azərbaycan fikri ilə Azərbaycan Parlamanı xaricində mübarizə edərlərsə, o zaman su yenə körpünü o taynada qalar, fəsad çıxar, yenə mart, yenə sentyabr hadisələri təkrərrür edər [təkrərlənər]."

Natiqin rusca söylənən və məntiqli nitqi kamali-diqqətlə, fəqət sükkütlə, alqışsız olaraq eşidilmişdi. Türkçüyə tərcüməsi başlanınca, rus əməlləri sabisrizliklə məclisi tərk etdilər. Ortada isə birisi "O özü bildiyi kimi burada söylənib də təşviqat yapır" - deyə sosialisti şübhə altına aldı. "Rusca söylədi, basdır" - deyə səslər eşidildi. Türklər isə "Sağ ol" - deyə əlqışıldılar.

"Rusca söyləməli imiş!"

İştə, təzahür edən bir ruh!

Bunu bilib də "Yedinaya Rossiya" adındakı "kadet" qəzetəsi sev-i-nəcəkdir, "rus milli ruhu dirilir" deyəcək; "Znamya truda" rus mədəniyyətinin əzəmatından və bu əzəmatın kəndi işini görəcəyindən bəhs eyləyəcək, "İskra" isə Bakı demokratiyasının həyəcanından, bilkəssə [xüsusiyyətlə] "Kaspi dənizindəki matrosların hissiyatından" ilham alıb bolşevikvari söylənəcəkdir; mənsevik bu gün, esər yarın, kadet də o biri gün bolşevik olacaq, daha o biri gün bunların hamısı bir yerdə təkrər bir millət təşkil edərək Hindistan səfərinə çıxacaqlar. Yol üzərində ikan fürsəti qaçırmayaraq burada bir duracaqlar:

"Rusca danışıqlıdır" - deyə hökm edəcəklərdir.

Hürriyyətinə sevar, izzətini güdür, milliyətini idrak edər bir xalq, bir camaat, bir millət lazımdır ki:

"Yox, dillər azaddır!" - desin, türklüyünü yüksək tutaraq böylə bir komandaya qarşı:

M. Ə.

BAKIMIZDA DAŞNAKSAQAN QƏZETƏSİ

"Daşnaksaqan" firqəsinə məxsus "Vperiyod" qəzetəsi 18-ci nömrəsində yazdığı baş məqalədə Müttəfiqlər komandasının üsuli-idarəsi kəndiləri üçün namüvafiq olduğunu bəyan edir və Qafqazda əmn və əsayiş bərpa etmək üzrə buraya vürud edən [gələni] Müttəfiqlər komandasından erməni millətinə qarşı böylə bir rəftar şayəstə [rəva] olmadığını "sübutla" böylə yazır:

"Alamsümmül [bütün dünyanı əhatə edən] müharibə ibtidasından [başlanğıcından] ümum mütərikə [atəşkəs] elanlandıq Müttəfiqlər ordusu ilə bərabər müharibədə Müttəfiqlər nəfi [mənfəətli] yolunda sadiq bulunmaq üzrə məzkur [adi çəkilən] müharibədə ermənilər tərəfindən verilən qədar qurbanları əzim [böyük] müharib [savaşın] dövlətlərdən həç birisi verməmişdir. Kəndi müqəddəratını Müttəfiqlər müqəddəratına rəbt edən [bağlayan] ermənilərin bu yolda yadıqları xidmətlərini əhəmiyyəti Müttəfiqlər tərəfindən

lazimi qədər dark edililib və Müttəfiqlər erməniləri kiçik müttəfiq deyə təsmiyyə etdikləri [adlandırdıqları] və Sülh Konfransında ermənilərə layiqli yer verəcəkləri haqqında etdikləri və da əbas deyildir..."

Bunun üzərinə, Müttəfiqlər komandasının şimdi guya "adilənə bir hərəkətdə bulunmadığından" şəvkə [şikayət] edərək "on minlərlə ermənilərin qətlini, milyonlarla erməni sərətvinin qəsb və qarət edildiyini" bəyanla, bunların cümləsinə bəz erməni demokratiyasının [xalqının] ingilisi və ruslarla birlikdə Bakı cəbhəsində müharibə etdiklərini göstərir. İngilislərin böylə "bir səhvədə" bulunmalarına səbəb, guya onların hal-hazırda bulunduuqları məhəl [yer] əhəlisinin üsul, adətindən [adətərlərindən] və əhəlinin lisan və xasiyyətlərindən məlumatları olmadığını imiş.

Aləmşümmül müharibədə ermənilərin Müttəfiqlərə sədaqəti xüsusunda biz bir şey eşitmədik və bir şey görə bilmədik. Müharibədə bulunən rus əsgəri və zabitanından ermənilərin əksəri əsgərlikdən fərar edərək, dövlət tərəfindən müsəlləh olduqları [silahləndirildikləri] tüfəngləri qaçırtdıqlarını və orduada qalanlar müharibə məqamında gizlənib, bir köy və şəhərin rus əsgəri tərəfindən istila edildiyi əsnada, erməni əsgərlərinin rus əsgəri önünə atılıb da islam əhəlisini qətlü qərətə olmaız zülüm və cəlladlıq izhar etdiklərinin müdam [həmişə] eşidirdik. Buna qarşı Qafqaz millətindən gürcülərin rus ordusunda müdam rus əsgərləriylə çiyin-çiyinə duraraq göstərdikləri rəşadəti ermənilərdən başqa kimsə inkar etməməz və yenə də islam əhəlisinin təşkil etmiş olduğu "Dikaya diviziya"nın Müttəfiqlər ordusunda bulunduuğu əsnada qaç dəfə sədaqətlə qırıldıqları və yenidən təkmil edildikdə, böylə bir tələfatə zərrə qədər də nəzar etməyərək yadıqları rəşadət yalnız Avropa deyil, ümum kürəyi-ərza əşkar olduğunu daşnaksaqanlar belə, insafə və mürtüvvətə az da olsa riayət edərlərsə, inkar etmə-məzlər, zənnindəyik.

Müharibə bitdikdə, mütərikə [atəşkəs] əsnasında, müharibə gedişinə görünməmiş zərbə endirən və Rusiyanın cam damarına balta çalan bolşevizmə uyaraq Qafqazda, xüsusən Bakıda bolşevizmə bayrağı altında kəndilərinə düşmən tutduqları islam əhəlisinə ermənilərin yadıqları fəlakəti həç bir kas unutmamış və unuda bilməz. Bunları da ingilislər gözəl bilirlər.

Müttəfiqlər komandası hal-hazırda buradadır, Qafqaz da onların gözləri önündə... Onlar azərbaycanlıların nə gənə [nəca] əlaqə sahibi xalq olduğunuzu eyi görürlər. Bunların rəftarı, erməni demokratiyası adını daşıyan daşnaksaqanlara müvafiqi-hal görünməyirsə, o başqa məsələdir.

Müttəfiqlər komandası "Buraya əmn və əsayiş bərpa etmək üçün təşrif gətirdiklərini" daşnaksaqan qəzetəsi iqrar [təsdiq] etdikdə, məzkur [adi çəkilən] qəzetənin ən müqəddəs vəzifəsi böylə olmalı idi ki:

"Erməni qarındaşlar [qardaşlar]! Şimdiyədək kötü bir məram üzrə atılmadığımız bir yer, yapmadığımız bir rəzəlat qalmadı. Etdiklərimiz dünnyaya fəş, kəndimiz razil olduq. Artıq yetər. Bundan böylə şeytan yolunu tərk edib, Allah qoymduğu doğru yolu tutub, bir az da burası ilə gedəlim. Bəlkə da burası bizimçün daha da gətisli ola. Yoxsa ixtiyarlıqdan ibrat fürsətinə qeyb etmiş Vorontsovlar dövrü keçdi. Yadıqlarımızdan millətə zərərən başqa bir eylilik həsil olmadı. Əştəğfirullah deyalim, dünnyə və milləti fəlakətə düşər etmədən çəkilən, artıq yetər!" deyib erməniləri şeytəndən [şeytanlıqdan, bəclikdən] al çəkməyə dəvət etsin. Halbuki, bu sözlərin əvəzində gör nə müfəttinəne [fitnəkarca] səylər yazır.

Parlamanda Andranikin məzalımi [etdiyi zülmələr] haqqında verilməmiş süb bərasində deyir ki:

"İşbu sualın həmişə siyasətə və həmə də «praktik» yolu ilə bir əhəmiyyəti yox olduğundan, fəqət [sədadə] millətlər miyanında [arasında] olan münasibəti [münasibəti] kəskinləşdirir və xələldən edir. Bu iqdəmətdə [addimda] həç bir doğru əhval yox və bunların cümləsi iftira, yalan və artırmalardan ibarət və yaxud həç yoxdan uydurmadır. Qarabağda və Zəngəzur məhəllələrində bandalar deyil, oralarda müntəzəm və mütəşəkkil məşhur general Andranik ordusudur ki, şü ordu Türk Ordusu ilə müqəbilədə bulunmuşdur [Türk Ordusunun qarşısına çıxmışdır]."

Zəngəzur və Şuşa məhəllələrində Andranikin yadıqlarını inkar etmək, gözlü olub da dünnyə işğini görməmə demək kimi bir şeydir. Burasını Andranik kəndi belə inkar etməyir. Andranik bandasının banda və Andranikin erməni generalı deyil, Türkiyədən fərar etmiş bir erməni olduğunu biz yox, kəndi erməni Ararat Hökuməti rəsmi bir tələqəsində [məktubunda] iqrar [etmişdir]. Bu cürə qəzətə yadıqlarına qarşı vaxt sərf edərək cavab verməməsi lüzumsuz bir şey olduğu əşkarıdır. Fəqət daşnaksaqanların böylə hərəkətlərdə bulunub sərf etdikləri iftiranın na yolla yazıldığını kəndi millətimiz əfradına [fərdlərinə] göstərib, bunların bihəyəllərini sübut etmək istəyir. Vailla [yoxsa], bəz daşnaksaqanların yenidən insan yoluna dönbü bu yolda yürümələri üçün etməyir. Daşnaksaqanlar, Andranik və onun bandasının na yolda bulunduuqlarını və əsgər qarşısından qaçıb bigünah, bisilahl əhəliyə, ixtiyar [qoca] kişilərə, bikas arvaduşaqlarına yadıqları zülüm və sitəmi gözlü bilib və bəlkə kəndiləri də Andranikin arxadaşları olduğunu Bakı Mart faciəsində sübut etmişlərdir. Böylə bir kimsələrin Azərbaycan ordusunu banda təsmiyyə etmələri [adlandırmaları] və Andranik bandasına mün-təzəm ordu deməsi də özlərinin həyasızlığını sübut edir.

Məhəmməd

SİYASİ MÜSAHİBƏLƏR

IV

Türkiyə

Bir yandan əhvali-daxiliyyətimizin [daxili vəziyyətimizin] bütün zəhinləri işğal [məşğul] etməsi, o biri tərəfdən postteleqraf münasibətinin [rabitasının] qeyri-müntəzəmliyi, üçüncü tərəfdən ümu-miyyətlə vəziyyəti-hazira [hazırkı vəziyyət] bizləri öylə bir şərait altında bulundurur ki, ən artıq maraqlandığımız və ən artıq əlaqəmiz olan bir çox məsələlərin belə surəti-hallından xəbərimiz olmayır. Ət-rəfimizdə vəqə olan və adi zamanlarda bütün cəhanın nəzəri-diqqə-tini cəlb edə biləcək hadisələrdən belə bixəbərlər qalırıç. Böylə məsələlərdən birisi Türkiyədə vüqu bulan hadisələrdir, digəri də Rusiya işləri.

Ara-sıra varid olan [gələni] teleqraflardan bildirik ki, müharibə Tələt paşa Kabinəsinin, yəni Cahan müharibəsinə girən Türk Hökumətinin istefası ilə xitaməzair olmuşdu [noticalənmişdi]. Tələt paşa Kabinəsi "İttihad və tərəqqi" firqəsinin müccəssəməsi idi. Qarəllərizin [oxucularımızın] xatirində olsun gərək ki, Balkan müharibəsi türklərin böyük məğlubiyyəti ilə qurtarmaq üzrə olan zaman, yəni o vaxt ki, düşmən ordusu Cətalçayaya gələrkə bilavasitə İstanbula təhdid əltnə əşmədi, həmə o zaman iş başında duran hökumət Mədyə Əlnə xətti şərhi ilə sülh əqəd etmək [bağlamaq] istərkən "İttihad və tərəqqi" firqəsi "Ya ölüm, ya ədirnə" deyərkə sülh əqdına nəmə olmağa çalırdı və şərfətsiz sülhdənə, şərfəli ölüm istəyən qismi-əhəlini [əhəlinin bir qismini] və ordunun bir hissəsini öz tərəfinə çəkərək, İstanbula yeni bir inqilab təhdid [etdi]. Kabinəni istə-fəyə məcbur edərək hökuməti öz əlinə aldı. O vaxt hökumət başında

"Etifaf və hürriyyət" firqəsi müəssəli [nüməyəndəsi] olan Kamil paşa kabinəsi idi. Bu surətlə, Balkan məğlubiyyəti Türkiyədə siyasi bir dəyişiklik, "Etifaf və hürriyyət" firqəsinin xaricən və daxilən məğlubiyyəti və "İttihad və tərəqqi" firqəsinin iş başına keçməsinə bəis oldu.

Sədrəzəm [Baş nazir] Kamil paşa bütün kabinəsi ilə istefa verərək Qıbrıs çəkildi və orada da vəfat etdi. "İttihad və tərəqqi" firqəsi isə Balkan davasının məğlubiyyət ləkəsinə Ədirnənin geri alınması ilə yuyaraq, izzəti-nəfsi mühaqqəq olan [təhqir olunan, alqaldılan] türkləri bir qədər qanə etməklə sülh bağladı.

Nahəyat, Cahan müharibəsi başlandı və dörd ildən ziyadə davam edərək axırda Almaniya, Avstriya, Türkiyə, Bolqarıya ittifaqının məğlubiyyəti ilə qurtardı. Qarələrə [oxuculara] məlumdur ki, mey-dani-hərbəki məğlubiyyət, basılmış hökumətlər üçün daxilə daha böyük məğlubiyyətə qurtardı. Məğlub məmləkətlərdə böyük inqilablar vəqə oldu. İbtida [əvvəlcə] Bolqarıyada inqilab başlanaraq, əsgərlər demək olar ki, tamamilə silahlarını ataraq əvlərinə qayıt-dılar. Bolqarıya Kabinəsi iş başında qala bilməyib, camaatın həya-cannına istefa ilə cavab verdi və hökumət başından çəkildi. Ondən sonra Avstriyada inqilab başlanaraq Avstriya-Macaristan parçalandı. Avstriya-Macaristanda yaşayan bütün millətlər; çex, slovak, rusin, rumın, polyak, ukraynalılar, italyanlar və macarlar, hər kas milli şüar-la meydana atılaraq Avstriyanı öylə dərən-vartənə saldılar ki, hətta Avstriyanın zahirən əsasını təşkil edən almanlar belə ümumi cərəyənə tabe olaraq, onlar da sabiq Avstriya daxilində qalmaq istəməyərək, Avstriyanın almanlarla məskun olan qisminin imperiyadan ayrılaraq Almaniya ilə birləşməsinə tələb etdilər.

Almaniya da cəbhə məğlubiyyəti daxilə inqilabla nəticəpəzir olaraq "qədri-mütlaq" [hər şeyə qədər] kimi görülen Vilhelmin Almaniyanın qaçması, kansler Mixaelis hökumətinin istefası, bir çox alman kral və valihədlərinin xəl'i [hakimiyyətindən uzaqlandırılması] və səltənətdən əl çəkmələri ilə qurtarıb, hökumət sosialistlər əlinə keçdi. Hazırda Almaniya hökumət başında Haaze ilə Ebert olmaq üzrə müstəqil sosialistlər (təxminən Rusiya mənşevikləri kimi) əlindədir, fəqət son günlər, teleqraflar bu hökumətin də iş başında dura bilməyəcəyini göstərməkdədir.

Hələ keçən nömrələrimizdə birisində Berlinda hökumətin bolşeviklər əlinə keçəcəyi ehtimal olduğununu bildirən bir teleqraf dərc edilmişdi. Dünkü nömrəmizdə dəxi "Berlinda məhəllələr [daxi-nizlər] xürruc [iğtişəş]" sarlıhəvasi ilə qismi-məxsusumuzda dərc olunan xəbərlər Almaniya bolşeviklərinin müstəlləh [silahlı] xürrucunu təsvir edir və göstərir ki, məhəllələr müstəqil sosialistlərin iş başında çəkilərək hökumətin Ledebur-Libknext başda olmaq üzrə "Spartak", yəni bolşevik firqəsi əlinə tapşırılması tələb edirlər.

Bu surətlə, hazırda Almaniya və bəlkə bütün Avropa təzədən bolşevizm təhdidi altında bulunur.

Fəqət Türkiyədə nə olur?

Ərz etdiyimiz üzrə, Cahan müharibəsi Türkiyədə Tələt paşa kabinəsinin istefası ilə qurtarmış oldu. Tələt paşa kabinəsi iş başından çəkilərək, zimami-hökumət [hökumətin cilovu, idarəsi] işinə Tələt paşa Kabinəsinə keçdi.

Lakin Türkiyənin haqiqət əhvali-siyasiyyəsinə əşna olanlar hələ o zaman gözləyirdilər ki, iş bununla da xitaməzair olmayacaqdır. Zira, o vaxt Türkiyə Hökumətində ancaq şəxsilər dəyişmişdi. Halbuki övzə-yişisiyasiyyə [siyasi vəziyyət] bütün siyasətin, siyasət ruhunun dəyiş-məsini tələb edirdi. Bu isə başqa bir şey istəyirdi ki, son xəbərlər onun vüquunu [baş verdiyini] anlatmaqdadır.

Söz burasındadır ki, Tələt paşa kabinəsi istefaya məcbur olan zaman Türkiyənin hökuməti də, Parlamanı da demək olar ki, bütün siyasəti və hətta mövcudiyyəti də "İttihad və tərəqqi" firqəsi əlinə idi. Buna görədir ki, orada kabinə bəhrəni vaxtı, doğrudur, Parlamanı da cəzi bir bəhrənə vəqə olmuşdu. Lakin Parlamanı "İttihad və tərəqqi" firqəsi ilə mübarizə edəcək öylə böyük bir firqə ya cərəyan bulunmadığından, yəni həmənin firqə sol cənəhi "Hürriyyətərpərvərən" adı ilə bir firqə əmələ gətirib hökuməti öz əlinə almış və bu surətlə də kabinə təşkil və mütərikə müzakirəti lzzət paşaya mühəvəll edilmişdi [təpşirilmişdi]. Amma iş bununla qurtar-mayıb, vaxt və övzə [şərait] öz təlabində israr etdi və bir dəfə başlan-mış dəyişiklik, əhvali-siyasiyyətin tələb etdiyi məntiqi nəhəyəti-nədək getmişdir. Böylə ki, son alınan xəbərlərdə, sədrəzəm olmaq

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 8 yanvar (Çərşənbə günü) tarixli 82-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası**Vilson Parisdə**

Paris - Vilson Parisə varid olub [gedib], Yelisey sarayına nahara dəvət edilmişdir. Vilsonun birinci nitqi bütün ələmi-mədəniyyətin bəklədiyi sülh xüsusunda imiş. Vilson nitqində demişdir: “Mən bu müharibənin bu cür qəti həll edilməsinə böyük əhəmiyyət verirəm. Müharibənin bu cür qurtarması nəinki təxribat və hər cür tədhişi [terroru] tark edir, ki bəlkə hər kas inanır ki, bu qədar tədhiş və təxribata səbəb olanlar cəzaya düçar olacaqlardır.”

Sualtı qayıqların qərqi

Stokholm - Danimarkanın bir sualtı qayığı minaya isabat edərək [toxunaraq] qərç olmuş. Nəfəratından [ekipajından] yeddi nəfər ölüb, dörd nəfəri isə yaralanmışdır.

İngiltərənin təhdidi

Kildan verilən məlumata görə, Brauninq məlum etmişdir ki, hər-gah Almaniya dəniz haqqındakı mütarikə şəraitinə [atəşkas şərtlərinə] əməl etməsə, İngiltərə Helqolandi işğal edəcəkdir.

London – Amerika rəisi-cümhuri [prezidenti] Vilson, Fransa rəisi-cümhuri Puankare tərəfindən nahara dəvət edildiyi zaman, Puankare[nin] nitqinə cavabən söyləmiş ki:

“Müharibə ibtidasından [başlanğıcından] bəri Amerika əhalisi düşmənlərin üzərinə qələbə çalmaqdan artıq, bütün hüquq əsaslarının ədalətə həll edilməsini istəyirdilər. Müharibədə qazanmaq-la iş bitməyir. Şimdiki lazımdır bu müharibə nəticəsi olaraq qalxmış məsələlər öylə həll edilsin ki, gələcəkdə sülhü təmin eyləsin. Azadlıq və səadətə bir özü olsun. Tarixi-bəşəriyyətdə şimdiki müharibə dəhşətləri görməmişdir və heç bir zaman müharibə, təkabbürlüyün bu dərəcə rəzil olduğunu isbat etməmişdi. Mərkəzi Avropa dövlətlərinin bu ələmsizül müharibədə yəpdiyi təxribat [dağıntı], törətdiyi fəlakət hər bir fransız və belçikalının qəlbini dağ-də etdiyi [yaraladağı] kimi, mənəm də qəlbimi dağ-də eyləyirdi. Mən müharibənin bu cür həll edilməsinə artıq mənə verirəm. Zira, müharibənin bu şəkildə qurtarması gələcəkdə bu kimi dəhşət və fəlakətlərin təkrarına müsaidə [icazə] verməyəcəyindən məada [əlavə], hər kəs əmin edəcəkdir ki, bu fəlakətlərin səbəbləri cəzasız qalmayacaqdır. Amerika silahları və saldatlarının bu yolda nə dərəcədə çəlişdiqlərini mən heç unutmam. Onlar bütün Amerika millətinin arzusunun ibraz etdilər [nümayiş etdirdilər]. Onlar inanırlar ki, özlərinin əməli azad millətlər tərəfindən qəbul ediləcəkdir. Müttəfiq ordu cərgəsində mübarizə etməklə bu əməlin qövldən feilə [sözəndən işə] gələcəyinə Amerika əsgərləri səddirlər.

Biz müharibədə oynadığımız rollara itfixər və Müttəfiq ordularla bəzən çəlişməmişlə özümüzü bəxtiyər hesab edirik. Fransa və Müttəfiqlər ricalı-hökumətləri [hökumət adamları] ilə bərabər dünyanı xətərdən əmin [təhlükəsizliyinə təmin] edə biləcəklər və Müttəfiqlərin rəhbətəsini artıra biləcəklər sülh şərtləri hazırlamaqdan mən pak məmnun olaram. Bu da ancaq ələddəvəm [daimi olaraq] dostların faaliyyəti, bəhəm çəlişmələri ilə əmələ gələ bilər.”

Vilson və sosialistlər

Paris - Sosialist nümayəndələrinə müraciətən Vilson işbu sözləri söyləmişdir:

“Həzərət! Tərəfinizdən qiraət edilən ünvani [təbriknaməni] mən kamali-məmnuniyyətlə dinlədim. Bizim şimdiki itməmə [tamam] yetirdiyimiz müharibə öylə bir qeyri-adi ədalətsizliyi göstərdi ki, onu ancaq qeyri-məhdud və məsuliyyətsiz qüvvə icra edə bilərdi. Millətlərin nıkbəxtliyi [xoşbəxtliyi] və əzadlığı və daimi sülh o zamanədək təmin ediləməz ki, bir də bu mərəkələrin təkrar etməsi qətiyyətdən bərtərəf edilməyə [aradan qaldırılmaya]. Bu müharibə həqiqətən millətlər müharibəsi idi. Bu müharibə cahəngirlik [imperializm] və istibadət qarşısına ağılım bir müharibə idi. Azadlığın düşmənləri bir dəxi böylə qəbahətədə bulunmaq ehtimalından kənar edilməlidirlər. Mənim zənnimə görə, əsasları göstərmək kifayət etməz. Cəmiyyəti-Əqvamın [Millətlər Cəmiyyətinin] müəyyən qanunları üzərinə bütün millətlər tərəfindən bu əsaslara riayət edilməlidir. Mən ümüdvaram ki, bu sözlərlə böyük vətəninin arzusunun ifadə edirəm. Mən həmişəlik sülh və müsalimət [əmin-amanlıq] işlərinə müavinət [yardım] edəcəyimdən çox sədəm. Zira bu həmişəlik sülh, bu vaxta qədər axıdılan qanlara əvəz ola biləcəkdir.”

QƏZƏTƏLƏRDƏN**Kubanda**

Kuban qanunverici Radasının həyəti-riyasətinə [riyasət həyəti-nə] səbiq hökumət rəisi L.L.Biç sədr, müavinliyə isə Sultan Şahim-Girey və Skobtov, katibliyə Natrbov və Trenskeno intixab edilmişlərdir [seçilmişlərdir].

Sazonovun Sülh Konfransına göndərilməsi

Kuban Hökuməti Şurasının iclasında Könüllü ordu Baş koman-daninin teleqrafı oxunmuşdur. Bu teleqrafda deyilir ki, ələhiddə hökumət təşkilatları Beynəlmillil Sülh Konfransında nümayəndələri olmasını lazım gördüklərindən, səbiq Rusiya Xariciyyə vəziri Sazonovun Sülh Konfransına göndərilməsinə razı olmuşlardır. Kuban Hökuməti üzvləri bu teleqraf haqqında mübadiləyi-əfkardan [fikir mübadiləsindən] sonra Don ilə Könüllü ordu arasında olan səziş əsası ilə Sazonovun Sülh Konfransına göndərilməsinə razı olmağı təhti-qərara almışlardır.

Ukraynada

“R. J.” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Ukrayna Xəlx Cümhuriyyətinin Direktoriyası Fastovdan Kiyevə köçmüşdür.

Ukraynanın Müttəfiq dövlətlərə notası

Kiyevdən xəbər verirlər. Ukrayna Hökuməti, Müttəfiq dövlətlərə böylə bir nota vermişdir: Ukrayna Xəlx Cümhuriyyətinin Direktoriyası Ukraynada Almaniyanın əski üsuli-ivətləri ilə qurulmuş olan monarxiyə təzri-hərəkəti ilə mübarizə və xəlx hüququnu bərpa etdikdən sonra, qanunni olaraq inanır ki, Ukrayna milləti özü öz tor-pağında əsasıy və qanun bərpa edəcəkdir. Buna binaən [əsasən] Direktoriya bu fikirdədir ki, hal-hazırda Ukrayna, Getman hökuməti xəhiş etdiyi Müttəfiq dövlətlərin əsgəri qüvvəsinə möhtac deyildir. Direktoriya Müttəfiq dövlətlərdən xəhiş edir ki, Ukraynanın halını nəzərə alıb, Müttəfiq qüvvələrinin Ukrayna Cümhuriyyətinə daxil olmaları haqqında tədbirlər ittixaz etsinlər [görsünlər]. Direktoriya Müttəfiq dövlət qoşunlarının Ukrayna gəlmələri haqqında Müttəfiqlərin nə məqsəddə olduqlarından dürtüst xəbərdar olma-dığına görə, Ukrayna millətinə bu barədə lazımi məlumat ver-məkdən aciz qalmışdır. Ukrayna milləti, Müttəfiq dövlət qoşununun Ukraynaya gəlməsi səbəbini bilmək istəyib narahət olmaqdadır. Bu narahatlıq Ukrayna əsasıyının xələbdər edəcəyinə bais ola bilər.

Ukrayna Cümhuriyyətinin rəisi: V. K. Vinnichenko, Hökumət üzvləri: S. Petlyura, Andriyevski, professor Şvets və [Andriy] Makarenko.

* Ukrayna Mərkəzi Radanın səbiq rəisi professor Qruşevski öz siyasi faaliyyətinə başlamışdır. (Professor məşhur ədəmi-mərkəziyyətlərdəndir.)

Cəzayir əsgərlərinin vürudu [gəlişi]

Odessaya gələn fransız nəqliyyat gəmisində Salanikdən iki tabor Cəzayir əsgəri gəlmışlər. Bu əsgərlər fransız hökuməti tərəfindən təşkil edilmişdir. Kiçik zabitlərdən başqa bu əsgərlər arasında olan məmurlar fransızlardır. Nəqliyyat gəmisində bir çox yük, silah və mühimmatı-hərbiyyəti gətirilmişdir.

Kronprins qətlinin təfsili

Almaniya acentaliyinin Lahey müxabiri alman Kronprinsinin fəciənə [faciəvi] qətl edilməsinə böylə yazır: “Hollandiyaya get-məkdən ötrü kronprins ixtiyarına xüsusi qatar verilmişdi. Kronprins Flemenk sərhədinə qədər bir dəstə şəxslər tərəfindən müşayiət edilmişdir. Yolun ortasında kronprins həməm adamlar tərəfindən güllə ilə qətl edilmişdir.”

Gürcüstan və erməni qaçqınları

“Borba” qəzetəsi yazır ki, Gürcüstan Hökuməti, Bələdiyyə İdarəsi nəzdində olan Qaçqınlar şöbasını ləğv etmişdir. Tiflisdə və Tiflisin 300 verstliyində olan qaçqınlar Gürcüstan dairəsindən kənar ediləcəklərdir.

Sülh Konfransında Türkiyə nümayəndəsi

İstanbuldan verilən xəbərlərə görə, hazırkı Baş vəzir [Əhməd] Tofiq paşa Sülh Konfransında Türkiyə nümayəndəsi olacaqdır.

İstanbuldan xəbər verirlər ki, bolşeviklər əleyhinə əməliyyatı-hərbiyyətdə bulunmağa Müttəfiq dövlətlər Müttəfiq ordu Baş ərkanının [Baş qərargahının] Salanikdən İstanbula köçürülməsini qə-rara almışlardır. 84 nömrəli xəstəxana vaporu İstanbul limanına daxil olmuşdur. İngilislər alman xəstəxanasını, fransızlar Avstriya xəstə-xanasını zəbt etmişlərdir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]**26 kanuni-əvvəl 1918 sənədə**

Rəisi-vükəlanın [Baş nazir]in Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] ilə Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] bərasindəki məruzəsinə istima etdikdən [dinlədikdən] sonra qət edilmişdir:

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti vəzaifi [vəzifələri] müvəqqəti olaraq Dövləti Kontrol [Dövlət Müfəttişi] Məhəmmədhasan Həcinski cənablarına mühəvvəl edilmiş [təpşirilmiş].

Məsai Nəzarəti vəzaifi, müvəqqəti olaraq Posta və Teleqraf naziri Aslan bəy Səfəkiürlü cənablarına mühəvvəl edilmiş.

4 kanuni-sani [yanvar] 1919 sənədə

Rəisi-vükəla həzrətlərinin İranla mal mübadiləsi bərasindəki məruzəsi istima edildikdən sonra qət edilmişdir:

Ticarət və Sənaye Nəzarətinə təpşirilsin ki, Maliyyə və Ərzaq nəzarətləri ilə bərabər Azərbaycanndan çıxarılmığı mən [qadağan] edilən malların siyahılarında baxılısın və hangi malların İran aparıla biləcəyi üçün gələn iclasa öz rəylərini müayinə buyursunlar.

Hökumətin faaliyyəti

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti ilə Ərzaq Nəzarəti miyanında [arasında] əmələ gəlmiş etilafə məbni [razılığa əsasən], Gəncədəki dövləti anbarlardan ayda 50 put qand dövləti Ümuri-Xeyriyyəsinin nəhiyə müfəttişliyinə buraxılacaqdır ki, qaçqınlar miyanında təqsim edilmiş [paylansın]. Qənd mayasına buraxılacaqdır.

ÜMURİ-XEYRİYYƏ NƏZARƏTİ MÜFƏTTİŞLİYİ

Azərbaycan Cümhuriyyəti Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin Gəncə nəhiyyəsi müfəttişi Həsən bəy Fəttahovu bazarda, küçədə, hətta klubda belə, harada görünə olsarsa, qaçqınlarla sərf etmək üçün pul yaxud ərzaq istəyəm, bu da olmasa, cümlə sair məqulələrini [sözlərini] mütləq qaçqınlar əhvalına hasr edən görür.

Bunun bu qədər faaliyyəti, bu qədər əsəbi çirpib çapalaması həyrətimi cəlb etdi. Müfəttişlik İdarəsinə gədrək məlumat almağa bəzən etdim. Məlum oldu ki:

Müfəttişliyin təşrii-səninin (noyabrın) əvvəlindən təşkil edilmiş hələlik bir xəstəxanası var; 80 nəfər xəstə müalicə olunmaqdadır. Həmin xəstəxana 75 qaryolaya [yatağa] iəbiğ ediləcəkdir [çatdırılacaqdır]. Üç mövqedə yüngül xəstələrin müayinə və əlac vermək üçün odaları vardır. Leyli [gəncə şöbəsi; gəncə qalın] və nəhari [gündüz şöbəsi] olmaq üzrə üç mövqedə darülcəzələri [əlillər evi; qocalar evi] vardır ki, oraya götürülənlər hər bir cəhətdən təmin edilmişlər. Üç darülcəzəyə hələlik 1000 nəfərdən ziyadə qaçqın qəbul edilmişdir. Bunların əksəri İran təbəəsidirsə də, konsulkənadan heç bir yardım və müavinət görülməyir.

Bir dana dəxi darüleytamları [yetimxanaları] vardır ki, otuz beşə bəliğ [çatan] çocuqlar qəbul edilmişdir. Bunların bəzisi Şamaxıya göndəriləcəkdir. Lakin təbii və məabirin müsaid olmasından nəşi [yollar və gediş-gəlişin əlverişli olmadığına görə] mümkün olmayırmsı.

Qazax qəzasında mövcud olan qaçqınlar üçün buğda pay-lanacaqdır. Buğda verilməmişdir, lakin qaçqınları siyahı etmək buğda paylamağı təxiə buraxmışdır. Gəncə Ərzaq İdarəsi vəkil Dəlilmə-məddli mövqifindən [stansiyasından] buğda verilməsinə əmr vermişsə də, buğda dəftərlərdə və siyahıda mövcud isə də, təslim edilməyir. Goran istasyonundan gələcəyi söylənilir. Bu da bir müə-mədir. Dəftərdə var, anbarda yox!!!

Ümumən erməni milləti cəmiyyəti-xeyriyyəsi və ziyalları böyük müavinət və yardımda bulunaraq öz qaçqınlarının təminatına çəlişdiqlərində halda, bizimkilərdən səs çıxmıyır. Lakin Cəmiyyəti-xey-riyyə idarəsi 20 min rublə verməyi vəd edibmiş.

Məsaciid həvəllərində [mascidlərin ətrafında] vəfat edən İran təbəələrinin cənəzələri 10 günlərlə açıqda qalaraq konsul vəkilə, o da əğsaqqala, axırncı da vəkilə mühəvvəl etməkdə [təpşirməkdə] imişlər.

Ətraf köylərdə mövcud olan İrəvan qaçqınlarının halları pak fəna, həyatları pak acınacaq bir haldadır. Çoxları ispanka təbir edilən xəstəlikdən tələf olmuş, indi də aralarında tif denilən yatalaq xəstəliyi görülməkdədir. Ümumən müalicəyi-tibbiyyəyə gəldikdə, Gəncə qəzası daxil pak fəna bir haldadır. Ələlumum köylərin həmişində ənvai [cürbəcür] xəstəliklər şiddət etməkdə, zavallı kəndçilər mur-mələx kimi [qarışqa-çəyirtə] kimi, külli miqdarda] fəvt olmaqda [qırılmaqda], hər bir köyə gedilsə, onlara evlərin bütün aibləri bitərək qapıları kilidlanmış, təbibdən, sarıcdan, əcza, ələcdən və müalicədən əsər belə yox. Zavallı kəndçilər ah və ənin-lərini [nalələrini], istida [xəhiş] və şikayətlərini, vəzi və ilahlarını [möhtaclıqlarını və təkidlərini] kimsəyə eşitdirə bilməyirlər.

S.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Qafqaziya Müsəlman Mütəəllimlərinin Mərkəzi Komitəsindən Çəhrşənbə [çərşənbə] günü yanvarın 8-də (yeni üsul ilə) Ələsgarovun evində (Çadrovı küçə 215) Qafqaziya Müsəlman Mütəəllimləri [Tələbələri] Mərkəzi Komitəsinin iclası vüqu bula-cədir. Həmi yoldaşların gəlməsi rica olunur.

* Dördüncü sinifdən başlayaraq Birinci gimnaziya müsəlman mütəəllimlərinin rica olunur yanvarın 8-də (yeni üsul ilə) saat 4-də Sisyanovski küçədə 25 nömrəli evdə (ikinci mərtəbə səğdən) vüqu bulacaq iclasa gəlsinlər.

* Səhəti-Ümumiyyə Nəzarəti, Bələdiyyə İdarəsinə bir milyon rublə pul buraxmışdır ki, müsri [yoluxucu] xəstəmə təmirinə sərf edilsin. İşbu para Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən istənilmiş 2200200 rublənin hesabına verilməmişdir. Bütün məbləğni təxsis [ayrılması] haqqında məsələ Parlamanə veriləcəkdir.

* Bələdiyyə İdarəsinin Dövləti Bankında hesabı-cariyyədə 1.345.153 rublə, 21 qəpik pulu vardır. İşbu pulu Bələdiyyə İdarəsi hesabının düzəlməsindən baş [ötrü] ala bilməyir. Şimdi ciddi bir halda ki, Bələdiyyə İdarəsi xidmətlərə Məşih Bayramı münasibətilə pul verməkdən acizdir, İngiltərə komandanlığına müraciətən rica etmişdir ki, bankdan bir milyon buraxılması bərasinə lazımi tə-dəbirli ittixaz etsin. Bələdiyyə İdarəsi, Maliyyə Nəzarəti indində də böylə təşəbbüsətdə bulunmuşdur. Nəzarət istidani [ərizəni] qəbul etmişdir.

AZƏRBAYCANDA**Gəncədən bizə yazırlar:**

Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük inqilabının] nəticəsi olaraq başqa millətlər və cəmiyyətlər kimi Gəncə türk müəllimləri də bir ittifaq təşkil etmişdilər. Əvvəl zamanlarda bu ittifaq ciddi surətdə çalırdı. İttifaqın məqsədlərindən şayanı-diqqət [diqqətləyici] olaraq “türkləşmək” məsələsi idi. Məqsədə nail olmaq üçün Gəncə türk müəllimləri müəhazirələr yazıb, “leksiyalar” oxuturdular və həpsi artıq dərəcədə şövq [və] zövqlə gəlib qulaq asırdılar. Leksiya oxuyanlardan nəzəri-diqqatimiz cəlb edən şimdiki Maarif nazirinin müavini möhtərəm Həmid bəy Şahtaxtinski cənabları idi. Həmid bəy əfəndi o zaman Gəncədə maarif müfəttişi idi və maarif uğrunda göstərdiyi faaliyyəti ilə və müəllimliyi artıq dərəcədə sevdiyindən dolayı bütün Gəncə müəllimlərinin hüsn-rəğbətini qazanmışdı.

Fəqət sonralar siyasi vəziyyətlər dəyişdiyindən, “Gəncə türk müəllimləri”nin də ittifaqı təğyir və təbədüllə [dəyişikliyə] uğradı. Hətta son zamanlarda həyəti-idarə [idarə həyəti] başında duran ə-xaslar [şəxslər] başqa qulluqlara istixdam olduqlarından [işə götürüldüyündən] “ittifaq” yox dərəcəsinə gəlmişdi. Lakin bu il Gəncədə olan müəllimlərin bir çoxu təza təyin olduqlarından və yaxud özə şəhərlərdən gəldiklərindən, bunu bilməyirdirdi. Fəqət yavaş-yavaş əhvalatı gürəndikdən sonra və “ittifaq”ın nə dərəcədə əhəmiyyəti olduğunu iyəcə düşünürək, hər nə tövrlə olursa-olsun, “ittifaq”ı diriltmək fikrinə düşdük. Ona görə bir neçə dəfə “dərsləmə”, “anlaşma” yığıncaqları yapırdıqdan sonra, cümə günü saat 10-da, kanuni-əvvəl [dekabrın] 27-də ümumi Gəncə türk müəllimlərinin yığıncağını dəvət etdik. Yığıncaqda bir çox müə-limlər və müəllimlər iştirak edirdilər. Burasını da əlavə etməliyəm ki, Gəncədə müəllimlərimiz əz deyil və kəndliləri də müəllimlərlə bərabər işləməyə artıq dərəcədə qeyrat və həmmət göstərirlər. Hət-tə təza həyəti-idarəyə xanım əfəndilərdən ikisi intixab olundular [Seçildilər].

Təza həyətə yeddi kişi [nəfər] intixab olundular: İdris əfəndi Axundzadə (sədr), İbrahim bəy Əminbəyli (müavini-sədr) [sədr müavini], Mirzə Cəfər Əsgərzadə (kəbinədar), Davud Ziyə əfəndi (katib), Xuraman xanım Ağazadə, Sürəyyə xanım Axundzadə və Xəlil əfəndi Əfəndizadə (həyəti-idarə üzvləri). Bunlara namizəd olaraq Vəli əfəndi Qasımzadə və Rüstəm əfəndi Əhmədzadə intixab olun-dular. Təftiş komissiyasına İsmayıl bəy Qayıbzadə, Zəhra xanım Xanbudəqzadə və Mirzə Abbas Abbaszadə intixab olundular.

İttifaqın məqsədi, tutduğu bu budur: Məktəbi islah etmək, mək-təb çocuqlarında “türklük” ruhunu oyatmaq və müəllimləri və müəllimlərinin məişətini təmin və hüququnu müdafiə etmək. Müfəssəl mərəmənməməzi inşallah gələcək nömrələrdə bəyan edirik. Həydi müəllim və müəllimə qaradaşlar! Çəlişin gənc cümhuriyyətimizi işqıldandıraq. Çünki səadətimiz və iqbəlimiz yalnız “məktəb” və “müəllim” sayəsindədir. Vətən və vətənin yavruları bizdən imdad bəkləyir. Yəne də təkrar deyirik ki, vətəni və milləti irəli aparan yalnız “məktəb” və “müəllim” olacaqdır.

Allahu Təala həzrətləri işimizə tofiq buyursun [kəmək olsun]!

İbrahim bəy Əminbəyli

LƏNKƏRAN VƏ MUĞAN

Muğanda sakin olan [yaşayan] biçərə əkinçilərin halları fəna bir surətdədir. Çox kəndlərdəki ev və anbarlar, ermənilər və ruslar tərəfindən yandırılmışdır. Biçərə əhali yer tapa bilmədiyi üçün gənə də yənmış evlərin içində oturlur. Muğan maləkanları buna razı olmaıyb güclə müsəlmanları evlərdən xaric edirlər. Müsəlmanların əkin yerləri tamənən [suğla] maləkan və xaxollarının əllərindədir. Gələn ilə əbadən [aşa] müsəlmanlarda buğda, arpa tapılmaz. Məhəmmədxañlı kəndi bittamam [tamamilə] zəyə və pəyməldir [məhv edilmiş və zalil olmuşdur]. Biçərə Hüseyn Adınəqulu oğlu Ramazanül-mübarək ayından bu vaxtkən Lənkəran xəbsənsaxında çürüyür. Bundan ötrü ki, Topliqovun oğlunu quldurlardan xilas edə bilməyibdir. Lənkərandə işlədovətel [müstəntiq] 2000 rublə aldı ki, Hüseyn Adınəqulu oğlunu xilas eləsin. Nədənsə hələ gənə də həbs-dədir.

İdarədən: Halbuki “Yedinaya Rossiya” bizi inandırır ki, Muğan müsəlmanları Rusiyaya bətişmək istəyirlərmiş...

Doktor Leonid Ter-Avanesov

Daxili naxoşları və yaxoş çocuqları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8 yarımdan 9 yarıma kimi; 12-dən 2-yə kimi; axşam 4-dən 6-ya kimi. Ünvan: Mərkuryevski küçədə 5 nömrəli evdə (Doktor Parsadanovun əzarxanasında). Telefon 41-18.

2627

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir: Səhər saat 8-dən 10-adək; axşam saat 4-dən 6-yadək. İçəri şəhərdə Məli Krepostnovi küçədə 8 nömrəli evdə. Telefon nömrəsi 36-91. Малая-Крепостная ул. д. № 8. Телѐфон № 36-91.

Bir ay bundan əqdəm [qabaq] Allahverdi Nəbi oğlu 12 yaşında evdən çıxıb, bu günə kimi qayıtmamışdır. Çocuğun əyində şinlədən tikilmiş bluz [köynək] və başında dərayı papaq vardır. Məzkurun [deyilən şəxsin] yerini bilənlərdən [xəhiş olunur] bazarda Kərbəlayi Yafuməlinin baqqal dükənina xəbər versinlər.

Qoldqor-Fradkinin**Diş müalicəxanası**

Dərya kənarında Başənni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

Həkimlərin xüsusi**gəca və gündüz növbələri**

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin küncündə.

Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəza [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Türk təqvimi**Yeni və əski üsul ilə türk təqvimi**

Yaxın günlərdə Hökumət mətbəəsi rusca və türkçə yeni və əski üsullar ilə nəfis divar təqvimləri buraxacaqdır. Qiyməti münasib olacaqdır.

Müraciət üçün adres: Birjavaya küçədə Skobelevin evində Hökumət mətbəəsində və ya Parapetdə “Azərbaycan” qəzetəsi mətbəəsində.

b-38 10-1

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] Bakı qradonaçalnikliyinin [Şəhər İdarəsinin] nəhiyəsində sakin olan [yaşayan] möhtac əhaliyə köməklik edən komissəsinin tərəfindən ümum Bakı qradonaçalnikliyinin kəndlərinin idarələrində və Bakı uyezdərlərinin Masazır, Saray, Corat və Pırəkəşkli kəndlərinin idarələrində təklif olunur ki, bilataxır [gəcikmədən] öz kəndlərinin dövləti və kasib camaatının siyahısını təzliklə hazırlayıb Ümuri-Xeyriyyə nazirinin Bakı nəhiyəsindən ötrü təyin etdiyi müdiri Həbib bəy Məhmudbəyova, Bakı Dumunun [Bələdiyyə Məclisinin] əvvəlinci mərtəbasında olan idarəsinə pişni-had [təqdim] etsinlər, düyü və qeyri ərzaq almaqdan ötrü.

Komissiya katibi:

Məhəmmədali Veysov

T-5

Təqvimi-islam [müsəlman təqvimi]**Türkçə-rusca divar təqvimi**

1919-cu sənəyə məxsus olmaq üzrə Osmanlı, islam və rus aylarını, günlərini göstərən divar təqvimi bu günlərdə çapdan çıxıb, satılmağa başlamışdır. Hər gün sifarişlər qəbul olunur. Adres: Böyük Rus kəlisəsi [kilsəsi] yanında “Novruz” mətbəəsi.

2637 3-1

Cümə günü bu yanvarın onunda saat 11-də “Qənaət”in dükənində “Qənaət” üzvlərinin ikinci iclası-ümumisi təyin olunur. Nə qədər üzvlər gəlsə, iclas qanuna müvafiq hesab olunub məsələlər həll olunacaq.

2638

“İttihad” firqəsinin idarəsi Məclisi-Məbusan binasında birinci qatda [mərtəbədə] olur. Səhər saat 10-dan 1-ə kimi açıqdır. Məzkur [dəyilən] vaxt Mərkəzi Komitanın üzvlərindən biri idarədə hazır bulunur.